

De Roek in 2019 en 2020

en een terugblik in het verleden

Zowel in 2019 als in 2020 zijn alle bekende roekenkolonies in Zutphen en omgeving weer geteld. Naast Zutphen zijn dat kolonies in Warnsveld, Eefde, Voorst, Vorden en Gorssel. In beide jaren betrof het aantal kolonies respectievelijk 16 en 15. Het aantal bewoonde nesten lag op 701 en 680 hetgeen betekent dat er een afname heeft plaatsgevonden van 3% (-21 nesten). In tabel 1 een overzicht van de gevonden resultaten.

Tabel 1; getelde nesten in 2019 en 2020 met daarbij de af- of toename in getal en percentage

Kolonie naam	2019	2020		
Begraafplaats Gorssel	49	9	-40	-82%
Rijksstraatweg, Voorst	6	6	0	0%
De Beele, Voorst	1	1	0	0%
van Drinenstraat & Den Elterweg, Zutphen	156	171	15	10%
Boompjeswal, Martinsingel Zutphen	68	73	5	7%
Hagepoortplein, Zutphen	15	18	3	20%
Parkeerplaats Paardewal, Zutphen	2	2	0	0%
Tadamastraat, Zutphen	18	21	3	17%
Aert van Nesstraat, Zutphen	28	30	2	7%
Warnsveldseweg/Den Elterweg	61	76	15	25%
Emmersteeg, Zutphen	17	25	8	47%
Schouwlaak, Zutphen	239	198	-41	-17%
Laan naar Eme, Zutphen	17	33	16	94%
Stokebrand, Zutphen	5	5	0	0%
De Moesmate, Zutphen	6	0	-6	-100%
Harenbergweg, Zutphen	13	12	-1	-8%
Bezette nesten	701	680	-21	-3%
Bezette kolonies	16	15		

In de tabel staan alleen de actieve kolonies van de afgelopen twee jaar. Het aantal bezochte locaties lag veel hoger aangezien het regelmatig voorkomt dat roeken een eerder verlaten kolonie, indien deze nog geschikt is, opnieuw gaan bewonen. Door verstoring of verjagen ontstaan vaak kleine kolonies op meerdere plaatsen die niet echt geschikt lijken.

Deze verdwijnen dan ook wanneer de situatie op de oude plek weer goed is.

Tussen 2019 en 2020 vallen twee kolonies op; Begraafplaats Gorssel en Schouwlaak Zutphen met respectievelijk 40 en 41 nesten in de min. Wat er precies bij de begraafplaats heeft plaatsgevonden weet ik niet. Deze kolonie startte in 2019 met 49 nesten en ook vroeg in het voorjaar van 2020 was er volop activiteit. Bij de definitieve telling in april, vlak voordat het blad aan de bomen kwam was het opvallend rustig en konden er nog maar 9 actieve nesten worden gevonden. Moedwillige verstoring is hier zeker niet uitgesloten!

De kolonie bij de Schouwlaak die de laatste jaren sterk in ontwikkeling is, met veel nesten in de omliggende straten, heeft te maken gehad met snoeiwerkzaamheden, met als gevolg een behoorlijke terugval in het aantal nesten. Bij de telling op 18 april 2020 werd ik verrast door stapels gesnoeide takken onder de nestbomen aan de Beethovenstraat en een geparkeerde hoogwerker aan het eind van de straat. De gesnoeide takken zaten vol met uitlopend blad hetgeen duidelijk maakte dat deze nog maar net afgezaagd waren. Midden in het broedseizoen!

Snoeiwerkzaamheden op 18 april 2020, Beethovenstraat Zutphen

Het is niet de eerste keer dat de gemeente Zutphen op dit gebied de fout ingaat. Eerder zijn snoeiwerkzaamheden tijdens het broedseizoen onder andere bij de Boompjeswal ook al stilgelegd na klachten van VWG Zutphen.

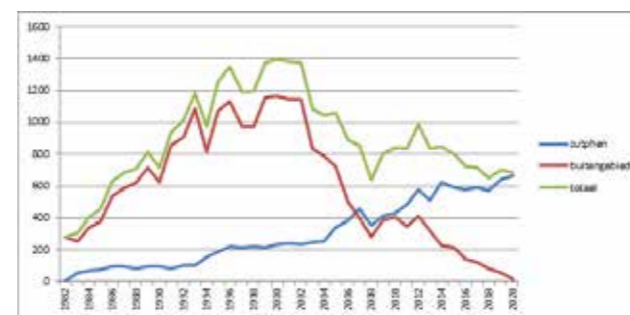
In de ongeveer 28 jaar dat ik nu de roeken volg in Zutphen en omliggende steden/dorpen zijn verstoring en snoeiwerkzaamheden een telkens terugkerend item. Ieder jaar ontmoet ik tijdens het tellen wel mensen die klagen over (vermeende) overlast door roeken, situaties waar nestplaatsen zonder aantoonbare reden zijn verlaten, roeken hangend aan een paaltje boven een ingezaaide akker om soortgenoten te verjagen, het afschieten in het kader van gewasbescherming door de lokale Wildbeheerseenheid (WBE) en het kappen van bomen om plaats te maken voor bouwprojecten, al dan niet met het nemen van verzachtende maatregelen. Al deze zaken, samen met de intensivering van het landgebruik, hebben regionaal (en landelijk) tot een grote verandering in het voorkomen gezorgd waarbij er opvallende verschillen te zien zijn tussen het stedelijk gebied en de omliggende landelijke gebieden.

Roek als vogelverschikker gebruikt
26-4-2020, Dennendijk, Zutphen

De ontwikkeling van 1982 tot heden

Van het onderzochte gebied zijn gegevens beschikbaar vanaf 1970, toen er een kolonie werd gevormd bij Huize Baak te Baak. Lange tijd is dat de enige kolonie in het buitengebied totdat er in 1986 een kolonie bij de Beele in Voorst ontstond. Drie jaar eerder arriveerden de eerste roeken in Zutphen waar ze een kolonie aan de Martinetsingel begonnen. Dit is het begin van de opmars van de roek in Zutphen/Warnsveld en omgeving (Baak, Voorst, Eefde, Empe en tussenliggende gebieden). Deze opmars volgt na een absoluut dieptepunt rond 1970, veroorzaakt door het gebruik van zaadontsmettende middelen met kwikhoudende verbindingen en afschot nadat de roek sinds 1943 onbeschermd werd verklaard. Na het verbod op kwikhoudende verbindingen in 1969 ging het iets beter met de roek maar pas na een afschotverbod in 1977 werd er een duidelijker herstel zichtbaar. Om te zien hoe de stand van de roeken zich hier in al die jaren heeft ontwikkeld kijken we naar de gegevens van 1982 tot 2020 die weer verdeeld zijn in kolonies in het buitengebied (incl. dorpen, buurtschappen e.d.) en kolonies die zich binnen de bebouwde kom van Zutphen en Warnsveld bevinden. De reden hiervoor is dat er tussen beide gebieden opvallende verschillen te zien zijn. In grafiek 1 een overzicht van de ontwikkeling in beide "deelgebieden"

Grafiek 1: ontwikkeling van de roek 1982-2020

In 1982 ligt het aantal nesten op 283 die allemaal te vinden zijn in de kolonie Huize Baak/Hertenbosch, op dat moment de enige (getelde) kolonie die al vanaf 1970 in opkomst was. Vanaf 1983 begonnen de eerste roeken in Zutphen te broeden en geleidelijk aan groeit het aantal nesten en het aantal kolonies. In Zutphen gaat het langzaam. We zien in 1993 eigenlijk pas de eerste wat forsere toename terwijl in het buitengebied de aantallen een veel grotere vlucht nemen met in 1993 een totaal van 1083 nesten verdeeld over 5 kolonies. Samen met de vogels uit Zutphen (104 in 2 kolonies) komt het totaal dat jaar op 1187 nesten.

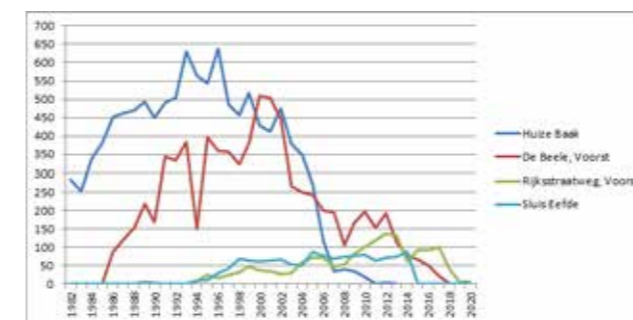
De jaren daarna blijven de aantallen verder stijgen om in het jaar 2000 de top te bereiken van 1399 broedparen (buitengebied 1168 in 9 kolonies en Zut-

phen 231 verdeeld over 6 kolonies). In 2001 en 2002 blijft het aantal nog stabiel maar vanaf dan zien we in het buitengebied opeens een sterke daling in het aantal broedparen en in 2003 staat de teller op 1083 actieve nesten. Dit betekent een afname van maar liefst 23% ten opzichte van het jaar 2000 en komen we onder het aantal van het jaar 1993. Wat dus in (meer dan) 11 jaar is opgebouwd is nu in 3 jaar tijd teniet gedaan!

Hierna gaat de vrije val bij de kolonies in het buitengebied verder tot een voorlopig dieptepunt in 2008 en zijn er inmiddels meer nesten in Zutphen dan in het totale buitengebied! (respectievelijk 355 en 279 nesten). Na 2008 is er een klein herstel en afvlakking in het buitengebied maar na 2012 keldert de stand wederom om in 2020 te eindigen op het schamele aantal van 16 nesten verdeeld over drie kolonies. Ondertussen is de groei in Zutphen doorgegaan en zien we dat in 2020 nagenoeg de gehele roekenpopulatie gehuisvest is binnen de bebouwde kom van Zutphen en Warnsveld; 664 nesten in 12 kolonies.

De teloorgang van de roek als plattelandsvogel

Om een beter beeld te geven van de achteruitgang van de roek in het buitengebied kijken we even naar 4 belangrijke kolonies die inmiddels geheel of nagenoeg verdwenen zijn. De ontwikkeling hiervan staat in grafiek 2.

Grafiek 2: ontwikkeling van enkele kolonies in het buitengebied

Huize Baak en Hertenbosch, Baak

Dit is de eerste bekende kolonie die, zoals eerder gezegd, vanaf 1970 werd geteld en toen begon met 94 nesten. De jaren daarna ging het op en af en is er ook niet elk jaar geteld. Vanaf 1982 is deze kolonie jaarlijks geteld en groeide deze uit tot de grootste binnen het onderzochte gebied. Op de piek in 1996 werden er 637 actieve nesten geteld. Helaas ging het daarna minder goed en daalde het aantal naar 475 in 2002 om vervolgens in een vrije val te geraken totdat er in 2008 nog maar 41 actieve nesten te vinden waren. Hierna kwakelt het nog even door, maar vanaf 2013 is deze kolonie geheel verlaten.

De Beele, Voorst

De tweede kolonie in het buitengebied werd in 1986 voor het eerst geteld en bestond toen uit 87 nesten. In 2000 heeft deze kolonie 509 bewoonde nesten maar helaas gaat het daarna minder goed. Acht jaar later heeft er een afname plaatsgevonden van 79 % en zijn er nog maar 106 nesten gevonden. De aantallen herstelden hierna wel weer wat, maar vanaf 2013 begonnen de aantallen opnieuw te dalen en in 2019 en 2020 was er nog maar 1 paartje aanwezig in deze "kolonie".

Rijkstraatweg, Voorst

In 1989 vonden de eerste roeken hun weg naar enkele bomen langs de Rijkstraatweg en na een voorzichtige start begonnen de aantallen op te lopen en konden er langs een groot deel van de weg nesten worden gevonden. In 2012 herbergde deze locatie 136 nesten en tot 2018 zaten de aantallen rond de 100 nesten, maar daarna ging het opeens snel minder en in 2020 waren er nog maar 6 nesten over.

Sluis Eefde, Kanaalpad

De laatste kolonie die we hier even apart benoemen startte in 1994 met 10 nesten in het bosje naast de sluis in Eefde. De jaren daarna groeide de kolonie gestaag door naar 69 nesten in 1998 en bleef het vele jaren rond dit aantal hangen met een piekje van 87 in 2005 en exact hetzelfde aantal in 2014. Dit was ook meteen het laatste jaar dat deze kolonie bezet was, aangezien het gehele bosje moest wijken voor de aanleg van de tweede sluiskolk aldaar. Er zijn toentertijd meerdere alternatieven bekeken, maar uiteindelijk werd het de noordelijke variant, waarbij het roekenbosje en drie huizen moesten wijken. In het roekenbeschermingsplan, onderdeel van de vergunning om roeken te mogen verjagen/verwijderen werden mitigerende (verzachtende) maatregelen opgenomen, waaronder de verplaatsing naar andere bosjes vlakbij de oude locatie en de aanplant van nieuwe bomen. De verplaatsing werd helaas geen succes en de roeken kozen in 2015 (24 paar) zelf voor een bosje op de andere oever ten oosten van de sluis, maar ook dit was helaas maar eenmalig. Hopelijk weten de roeken de locatie rond de sluis weer te vinden, wanneer de aangeplante bomen groot genoeg zijn.

Verplaatste nesten in de hoop dat de roeken deze zouden gaan gebruiken.

sluis Eefde,
12-4-2015

Oorzaken van de achteruitgang in het buitengebied

Bij de laatst besproken kolonie is de oorzaak duidelijk en ook bij de andere kolonies is er sprake van het verdwijnen van nestbomen, veelal gepaard gaande met verstoring door werkzaamheden onder de kolonie (Beele en Rijksweg, Voorst). Als er ergens kolonies verdwijnen is er eigenlijk altijd sprake van menselijke ingrijpen door verjaging of de kap van nestbomen. Naast dit menselijke ingrijpen kan ook de vestiging van een buizerd of havik in een broedbos enig negatief effect hebben op de aantallen. Daarnaast zijn er jaarlijkse schommelingen; deze zijn normaal en worden onder andere veroorzaakt door weersomstandigheden in het voorjaar. Een nat voorjaar maakt het bemachtigen van prooien als emelten, engerlingen en wormen veel makkelijker doordat de prooien vlak onder de oppervlakte zitten en de grond zacht genoeg is om de prooien te bemachtigen.

Door verdroging en overbemesting worden de voedselgronden steeds armer of zitten prooien te diep om te bereiken. Waarschijnlijk hierdoor is de reproductie ook te laag om de populatie op peil te houden. Naast dierlijk voedsel eten roeken ook plantaardig eiwitrijk voedsel, zoals kiemend zaad en rijpend graan en hierdoor vormen zij het doelwit voor bejaging in het kader van 'schadebestrijding'. Naar het voedsel van de roek is veel onderzoek gedaan en afhankelijk van de tijd van het jaar zal er meer of minder plantaardig voedsel worden genuttigd. Vooral in januari en februari is het aandeel plantaardig voedsel groter dan dierlijk voedsel. Vanaf maart/april slaat dit om en vormen regenwormen, emelten, ritnaalden en engerlingen het belangrijkste voedsel mede doordat de jongen eigenlijk alleen gevoerd worden met dierlijk voedsel.

Roek met de krop vol voer, klaar om terug te keren naar het nest.
1-5-2016 Bronsbergen, Zutphen

Op inzaaivelden en fruitpercelen in de nabijheid van een roekenkolonie kunnen roeken wel degelijk voor schade zorgen, door het eten van de kiemende zaden of door het aanpikken van vruchten. Je kunt je echter afvragen of deze schade opweegt tegen het nut van de roek bij de bestrijding van plaaginsecten. Deze vraag is niks nieuws en al in 1550 vroeg de Engelse schrijver John Caius zich af of de roek voor de boer nuttig is omdat deze ritnaalden eet of juist schadelijk omdat hij ook fruit en graan eet. Uit Hongarije komt zelfs een voorbeeld waarbij roeken juist, middels maiskorrels, naar een bietenveld werden gelokt om daar de plaaginsecten uit te roeien!

Om schade te voorkomen of te beperken worden er nog steeds ontheffingen verleend om roeken te mogen schieten en ook in Gelderland weet men hier wel raad mee. Landelijk is hier een opmerkelijk verschil te zien en terwijl er in Gelderland tussen 2009-2013 jaarlijks 1272 tot 1973 roeken werden geschoten ging het in Friesland om 0 tot 17 per jaar (periode 2014 tot 2016) en heeft men daar zelfs een beheerplan voor roeken binnen de bebouwde kom. Dit is ook terug te zien in de trend; stabiel in Friesland de afgelopen 12 jaar tegenover matige afname in Gelderland!

Het verjagen en bejagen van roeken is niet iets van de laatste tijd, het slechte imago speelt de roek al eeuwen parten. Als we de oude literatuur bekijken zijn de voorbeelden hiervan legio. Zo lezen we in het werk van Nozeman en Sepp, deel 3 uit 1797 bij de aantekeningen over de roek: "het groote nadeel, dat door deeze Vogels aan de Zaay-lande toegebracht wordt, heeft al van ouds middelen daar tegen doen uitdenken"..... "Het is zeker, dat men in ons land, zo Aldrovandus schryft, dat hem een Hollandsch Geneesheer vertaald hadt, op de Koornlanden alle vlyt aanwendt, om dit Schadelyk Roofgedierte te verdryven; daar toe niet alleen, gelyk de Engelschen, zegt hy, met Geschreeuw, Geratel, en met het slaan op Ketels ofvTrommen, zo veel gerugt maakende alks doenlyk is; maar inzonderheid klappermolens en Molukken daartoe uitzettende; doch met dat alles is de stoutheid van de Roeken en derzelve vreetzugt zo groot, dat zy den Landman onophoudelyk veel schade doen, indien hy ze niet met de Snaphaan weet te treffen. Ook roesten zy veelal in een zelfde boom, daar zy gewoon zyn, by elkanderen, des menze, somtyds, by nagt kan vangen en van kant maken."

Recenter is het verslag van de plantenziektenkundigendienst te Wageningen uit 1942 toen er een grote landelijk campagne werd gevoerd om de roek te bestrijden. De actie beperkte zich voornamelijk tot kolonies boven de 200 nesten, waarbij de nesten met eieren en jongen uit de boom werden gestoten door middel van een lange stok. Hiervoor moest er in de bomen geklommen worden, iets dat niet altijd makkelijk was en het is best gemakkelijk om te lezen welke problemen dit gaf. Een mooie passage is die van de bestrijding bij Heeze, Vught en Lintschoten; "... viel het werk zoo tegen en bleek de slijtage van de

kleeding zoo groot te zijn, dat de arbeiders na eenige dagen slechts tegen hoogere beloning bereid waren het werk voort te zetten. Te Millingen moest na een dag worden opgegeven, daar de moeilijkheden onoverwinnelijk waren."

In totaal werden er toch bijna 20.000 eieren en jongen opgeruimd, ook in onze regio (o.a. Bathmen 267 bevederde jongen, Voorst 304 bevederde jongen, Wijhe 459 bevederde jongen en 368 kale jongen en eieren). Dit aantal was blijkbaar nog niet genoeg want in de conclusie valt te lezen dat de actie in 1943 herhaald moet worden, waarbij het schieten van roeken als aanvulling wordt geadviseerd wanneer het uitstoten van de nesten niet te doen is. Punt drie van de conclusie luidt dan ook; "alle personen, die in het bezit zijn van een vuurwapen moeten op georganiseerde wijze bij de roekenbestrijding worden betrokken."

Dit zijn slechts twee voorbeelden van de problemen waar de roek al eeuwen mee te maken heeft en die heden ten dage nog steeds actueel zijn. Welliswaar geen massale bestrijding maar verjagen, verplaatsen en (illegaal) bejagen van de roek gaat ook nu nog gewoon door. Op het platteland is in veel gebieden geen plaats meer voor de roek. Tegenwoordig heeft deze dan ook in toenemende mate zijn toevlucht tot de stad gezocht. Ook hier hoeft hij niet altijd op een warm welkom te rekenen en speelt zijn slechte imago hem parten.

De roek, in de toekomst alleen nog als stadsvogel te bewonderen?

Het is de vraag wanneer er een eind komt aan de dalende trend, zowel hier als landelijk. Gezien de ongunstige staat van instandhouding zou het schieten van roeken geheel moeten stoppen en zou er naar alternatieven moeten worden gezocht om schade aan gewassen te voorkomen. Een goed beschermingsplan, dat ook wordt nageleefd, is nodig om de toekomst van de roek te waarborgen. Ook zal de voedselsituatie op akkers en weilanden moeten verbeteren, niet alleen voor de roek, maar voor vele soorten die deze gebieden tot leefgebied hebben gemaakt.

Kolonie van Drinenstraat, Zutphen